

BANK GOSPODARSTWA KRAJOWEGO
Departament Planowania
Wydział Ekonomiczny

Warszawa, dn. 15 października 1949 r.

ZAGADNIENIA GOSPODARCZE
w świetle prasy i literatury ekonomicznej zagranicą

Nr 19

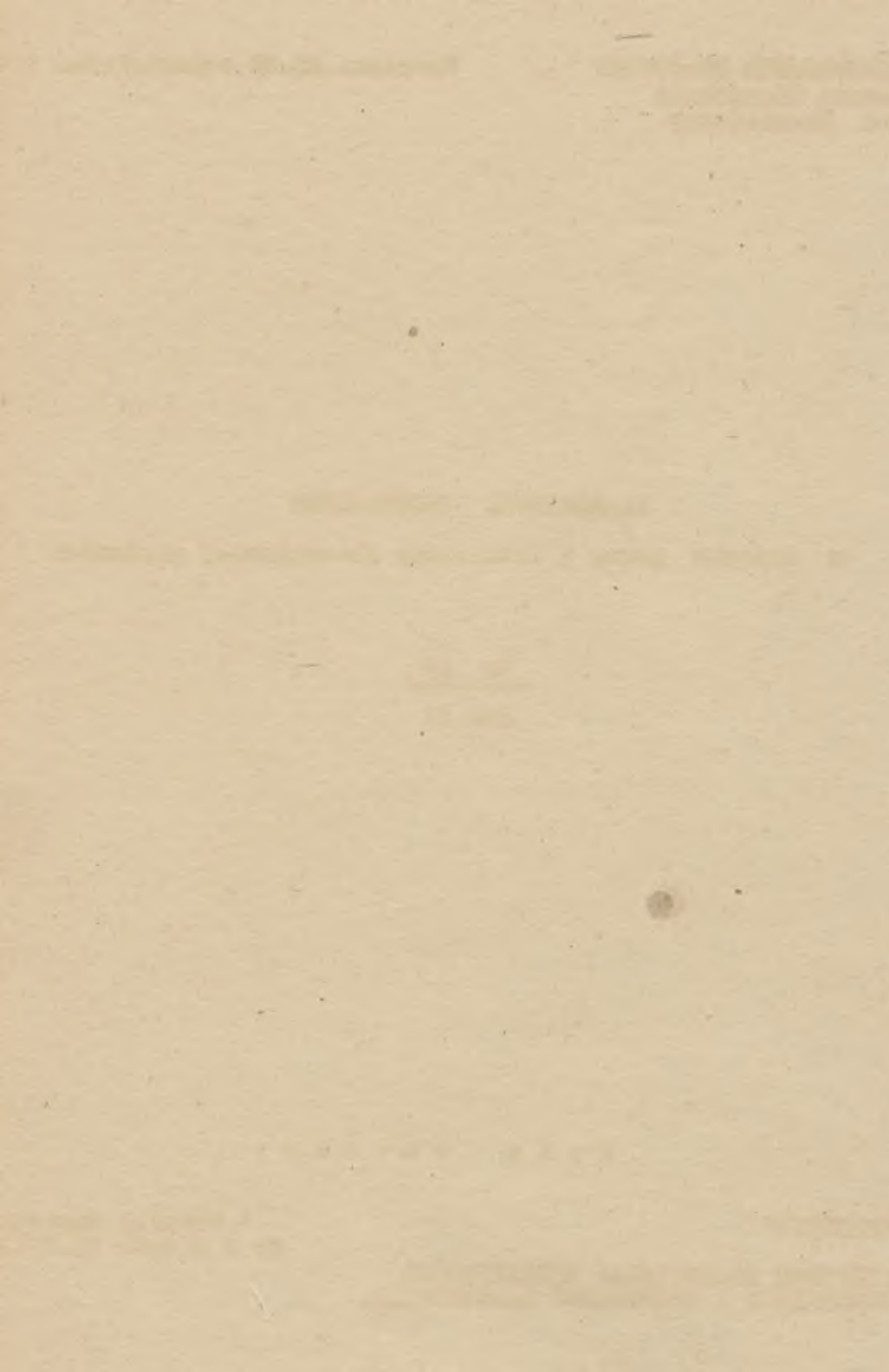
Rok IV

S p i s r z e c z y :

P. MSTISŁAWSKIJ

NIKTÓRE ZAGADNIENIA EFEKTYWNOŚCI
INWESTYCJI W GOSPODARCE RADZIECKIEJ.

" Woprosy Ekonomiki "
Nr 6 z dnia 22.VIII. 1949

P. MSTISŁAWSKIJ

NIEKTÓRE ZAGADNIENIA EFEKTYWNOŚCI INWESTYCJI

=====

w GOSPODARCE RADZIECKIEJ. (x)

=====

"Woprosy Ekonomiki"
Nr 6 z dnia 22.VIII.1949

Wysoki stopień narodowo-gospodarczej efektywności akumulacji jest jedną z cech wyższości ustroju radzieckiego. W ustroju kapitalistycznym nieuniknione jest marnotrawstwo zakumulowanych środków wskutek anarchii produkcji, kryzysów, okrutnej walki monopolii, wojen imperialistycznych, pęcznienia wszelkich parasożytnych wydatków nieprodukcyjnych. Burżuazja wykorzystuje akumulację w celach zysku, przeznaczając ją na dalsze wzmocnienie wyzysku, co powoduje nieuchronnie pauperyzację mas pracujących i hamuje rozwój zdolności wytwórczych.

W przeciwieństwie do ustroju kapitalistycznego planowy system gospodarki socjalistycznej zapewnia oszczędne wykorzystanie akumulacji w interesie wzrostu bogactwa społecznego, nieustannego zwiększania się stopy życia materialnego i kulturalnego mas pracujących, ugruntowania niezależności Z.S.R.R. i wzmocnienia jego zdolności obronnej.

Wysoka efektywność akumulacji socjalistycznej powstaje nie automatycznie, lecz dzięki codziennej uporczywej, skrupulatnej pracy szerokich mas robotników, chłopów i inteligencji pod kierownictwem partii bolszewickiej.

Partia i Państwo radzieckie z towarzyszem Stalinem na czele nieustannie organizowały i organizują tę walkę. I w latach przejścia do pokojowej pracy przy odbudowie kraju po wojnie

(x) "Niektóre zagadnienia efektywności inwestycji w Związku Radzieckim".

cywilnej i interwencji wojennej, i w latach trzech pierwszych pięciolatek stalinowskich, i w toku Wielkiej Wojny Narodowej, i obecnie - w okresie powojennej odbudowy i rozwoju gospodarki naszej Ojczyzny - wzrost efektywności sum zakumulowanych był i jest jednym z najważniejszych zadań budowniczych komunizmu.

Jeszcze w r.1926 tow.Stalin postawił - w całej jego wadze - problem właściwego wykorzystania akumulacji w kraju radzieckim: " Samo akumulowanie nie wyczerpuje sprawy i nie może jej wyczerpać - mówił towarzysz Stalin.- Potrzebna jest jeszcze umiejętność wydatkowania zakumulowanych zasobów, wydatkowania ich rozsądnego, oszczędnego, tak, aby żaden grosz z majątku narodowego nie był zmarnotrawiony. Konieczna jest zatem realizacja takich zarządzeń, któreby mogły uchronić naszą akumulację przed rozpyleniem, przed roztrwonieniem, przed rozproszeniem po zbędnych kanałach, przed odchyleniem od głównej linii naszego uprzemysłowienia" ¹⁾ Towarzysz Stalin wtedy już wskazywał środki, zapewniające najlepsze wykorzystanie akumulacji socjalistycznej, a przede wszystkim " właściwe i racjonalne planowanie przemysłowe ".

XV zjazd naszej partii stwierdził w swych uchwałach, że pięcioletni plan inwestycyjny opierać się musi na założeniu najracjonalniejszego rozwoju gospodarki narodowej, a jednocześnie "musi on wziąć za punkt wyjścia jak najwyższą efektywność inwestycji, zarówno pod względem terminów wykończenia robót jak i pod względem efektu produkcyjnego budowanych przedsiębiorstw" ²⁾. Takie były zasadnicze założenia inwestycji w pięciolatkach następnym.

Centralny Komitet WKP (b) i rząd radziecki nieustannie kierują akcją inwestycyjną. Celem zlikwidowania jej wad zastosowano szereg zarządzeń, zreorganizowano metody opracowania kosztorysów i projektów, wprowadzono zleceńdawczy system budownictwa, zreorganizowano system finansowania inwestycji, sko-

1) Stalin. Dzieła t.8 str.129-130 (ros.)

2) " WKP (b) w uchwałach i decyzjach zjazdów, konferencji i zebrań plenum CK ", część II. Gospolizdat, 1940 str.239

masowano resorty budowlane itd. Przemysł budowlany stał się przemysłem wysoce zmechanizowanym. W kraju Radzieckim rośnie z roku na rok nieustannie tempo budownictwa i doskonali się jego jakość, wzrasta efektywność akumulacji. Radzieccy inżynierowie-projektanci zastosowują najnowsze zdobycze nowoczesnej nauki i techniki; trusty budowlane przekroczyły poważnie przedwojenny poziom tempa i jakości budownictwa. Stopień wykorzystania majątku trwałego w Z.S.R.R. nieustannie rośnie i oddawna już wyprzedził stopień wyzyskania kapitałów zakładowych, osiągnięty w najgłówniejszych krajach kapitalistycznych. Z każdym rokiem przyspiesza się w gospodarstwie radzieckim tempo naukowego i technicznego postępu. Wszystko to stwarza przesłanki dalszego nieustannego wzrostu efektywności inwestycji w Z.S.R.R.

W danej chwili nie są jeszcze zlikwidowane wadliwości w wykorzystaniu akumulacji. W szeregu wypadków prowadzi się roboty budowlane bez należytej dokumentacji w zakresie projektów i kosztorysów; w niektórych projektach brak wszechstronnego uzasadnienia wyboru tej lub innej techniki i technologii produkcji, albo wyboru wielkości i lokalizacji przedsiębiorstw. Niektóre organizacje gospodarcze nie przywiązują należytej wagi do sprawy przyspieszenia budownictwa, tj. procesów wytwórczych i transportowych. Nakłady inwestycyjne rozpraszają się czasem pomiędzy mnóstwo obiektów, co powoduje zwolnienie tempa budowy i zamrażanie środków w budowlach niezakończonych. Nie wykorzystano jeszcze wypadków niegospodarnego prowadzenia budowy, rozdymania etatów personelu pomocniczego i administracyjnego, przekraczania funduszu płacy, nadmiernych kosztów transportu i innych wydatków.

Powojenny plan pięcioletni odbudowy i rozwoju gospodarki narodowej postawił niezmiernie odpowiedzialne zadania w dziedzinie efektywności wykorzystania akumulacji. Ogromne nakłady inwestycyjne umożliwiające nie tylko odtworzenie przedwojennego majątku trwałego państwa, lecz i zwiększenia go o 8 % w porównaniu z r.1940. Jeszcze szybciej wzrasta produkcja roczna gospodarki narodowej. Produkcja przemysłowa wynieść musi ku końcowi pięcioletki najmniej 148 % poziomu przedwojennego, produkcja rolnicza - 127 %, transportu - 136 %. To znaczy, że przeciętnie na każdy rubel wartości majątku trwałego w kraju przypadnie

cywilnej i interwencji wojennej, i w latach trzech pierwszych pięciolatek stalinowskich, i w toku Wielkiej Wojny Narodowej, i obecnie - w okresie powojennej odbudowy i rozwoju gospodarki naszej Ojczyzny - wzrost efektywności sum zakumulowanych był i jest jednym z najważniejszych zadań budowniczych komunizmu.

Jeszcze w r.1926 tow.Stalin postawił - w całej jego wadze - problem właściwego wykorzystania akumulacji w kraju radzieckim: " Samo akumulowanie nie wyczerpuje sprawy i nie może jej wyczerpać - mówił towarzysz Stalin.- Potrzebna jest jeszcze umiejętność wydatkowania zakumulowanych zasobów, wydatkowania ich rozsądnego, oszczędnego, tak, aby żaden grosz z majątku narodowego nie był zmarnotrawiony. Konieczna jest zatem realizacja takich zarządzeń, któreby mogły uchronić naszą akumulację przed rozpyleniem, przed roztrwonieniem, przed rozproszeniem po zbędnych kanałach, przed odchyleniem od głównej linii naszego uprzedzonymu myślenia" ¹⁾ Towarzysz Stalin wtedy już wskazywał środki, zapewniające najlepsze wykorzystanie akumulacji socjalistycznej, a przede wszystkim " właściwe i racjonalne planowanie przemysłowe ".

XV zjazd naszej partii stwierdził w swych uchwałach, że pięcioletni plan inwestycyjny opierać się musi na założeniu najracjonalniejszego rozwoju gospodarki narodowej, a jednocześnie "musi on wziąć za punkt wyjścia jak najwyższą efektywność inwestycji, zarówno pod względem terminów wykończenia robót jak i pod względem efektu produkcyjnego budowanych przedsiębiorstw" ²⁾. Takie były zasadnicze założenia inwestycji w pięciolatkach następnych.

Centralny Komitet WKP (b) i rząd radziecki nieustannie kierują akcją inwestycyjną. Celem zlikwidowania jej wad zastosowano szereg zarządzeń, zreorganizowano metody opracowania kosztorysów i projektów, wprowadzono zleceńdawczy system budownictwa, zreorganizowano system finansowania inwestycji, sko-

1) Stalin. Dzieła t.8 str.129-130 (ros.)

2) " WKP (b) w uchwałach i decyzjach zjazdów, konferencji i zebrań plenum CK ", część II. Gospolizdat, 1940 str.239

masowano resorty budowlane itd. Przemysł budowlany stał się przemysłem wysoce zmechanizowanym. W kraju Radzieckim rośnie z roku na rok nieustannie tempo budownictwa i doskonali się jego jakość, wzrasta efektywność akumulacji. Radzieccy inżynierowie-projektanci zastosowują najnowsze zdobycze nowoczesnej nauki i techniki; trusty budowlane przekroczyły poważnie przedwojenny poziom tempa i jakości budownictwa. Stopień wykorzystania majątku trwałego w Z.S.R.R. nieustannie rośnie i oddawna już wyprzedził stopień wyzyskania kapitałów zakładowych, osiągnięty w najgłówniejszych krajach kapitalistycznych. Z każdym rokiem przyspiesza się w gospodarstwie radzieckim tempo naukowego i technicznego postępu. Wszystko to stwarza przesłanki dalszego nieustannego wzrostu efektywności inwestycji w Z.S.R.R.

W danej chwili nie są jeszcze zlikwidowane wadliwości w wykorzystaniu akumulacji. W szeregu wypadków prowadzi się roboty budowlane bez należytej dokumentacji w zakresie projektów i kosztorysów; w niektórych projektach brak wszechstronnego uzasadnienia wyboru tej lub innej techniki i technologii produkcji, albo wyboru wielkości i lokalizacji przedsiębiorstw. Niektóre organizacje gospodarcze nie przywiązują należytej wagi do sprawy przyspieszenia budownictwa, tj. procesów wytwórczych i transportowych. Nakłady inwestycyjne rozpraszają się czasem pomiędzy mnóstwo obiektów, co powoduje zwolnienie tempa budowy i zamrażanie środków w budowlach niezakończonych. Nie wykorzystano jeszcze wypadków niegospodarnego prowadzenia budowy, rozdymania etatów personelu pomocniczego i administracyjnego, przekraczania funduszu płacy, nadmiernych kosztów transportu i innych wydatków.

Powojenny plan pięcioletni odbudowy i rozwoju gospodarki narodowej postawił niezmiernie odpowiedzialne zadania w dziedzinie efektywności wykorzystania akumulacji. Ogromne nakłady inwestycyjne umożliwiają nie tylko odtworzenie przedwojennego majątku trwałego państwa, lecz i zwiększenia go o 8 % w porównaniu z r.1940. Jeszcze szybciej wzrasta produkcja roczna gospodarki narodowej. Produkcja przemysłowa wynieść musi ku końcowi pięciolatki najmniej 148 % poziomu przedwojennego, produkcja rolnicza - 127 %, transportu - 136 %. To znaczy, że przeciętnie na każdy rubel wartości majątku trwałego w kraju przypadnie

musi produkcji o 20-30 % więcej niż w czasie pięciolatek przedwojennych.

Wprowadza się przy tym nową technikę przyczyniającą się do znacznego wzrostu wydajności pracy i obniżenia kosztu własnego produkcji. Ogólna suma oszczędności na koszcie własnym w samych tylko państwowych przedsiębiorstwach przemysłowych, transportowych i rolniczych przewidziana jest na pięciolecie w wysokości 160 mld. rubli. Plan pięcioletni przewiduje także ulepszenie jakości produkcji, dalsze przyspieszenie tempa budownictwa, zredukowanie dalekich przewozów, racjonalniejsze rozmieszczenie przemysłu. Wszystko to oznacza wzrost narodowo-gospodarczej efektywności inwestycji w pięcioletce powojennej.

Partia bolszewicka zmobilizowała naród radziecki do walki o przedterminowe wykonanie powojennego planu pięcioletniego. W roku 1948 rozwinęło się wszechnarodowe współzawodnictwo socjalistyczne o wypracowanie ponadplanowej akumulacji. W roku 1949 akcję tę uzupełnia walka szerokich mas pracowniczych o przyspieszenie obiegu i wyzwolenie środków obrotowych na potrzeby państwa. Ten ruch patriotyczny przyniesie największe wyniki, jeżeli wzmoże się jednocześnie walka o wysoką efektywność inwestycji, o jak najlepsze wykorzystanie akumulowanych funduszy.

Ze wskazówek XV Zjazdu WKP(b) wynika, że w państwie radzieckim najefektywniejsze są te inwestycje, które najwięcej się przyczyniają do rozwiązania zadań gospodarczo-politycznych planu gospodarczego i dają największy efekt produkcyjny przy najkrótszych terminach budowy. Stąd wynika, że w zagadnieniach lokowania akumulacji wychodzić należy zawsze z punktu widzenia gospodarczo-politycznych wyników inwestycji oraz wielkości efektu produkcyjnego i szybkości budowy.

Szczególnością i zasadniczą różnicą gospodarki socjalistycznej od kapitalistycznej jest operowanie efektem nie prywatno-właścicielskim, nie lokalnym i nie ciasno resortowym, lecz efektem w skali gospodarki narodowej. Jeszcze w r. 1921 W.I. Lenin nauczał: " Trzeba być ekonomistą, który ocenia każdy krok na danym odcinku w związku z pracą wszystkich Narkomatów (x) i wszystkich wyników tej pracy. (3)

(x) Narkomat = Narodnyj Komissariat = Komisariat Ludowy (przy p. tk.)

(3) W. Lenin. Dzieła, T. XXVI, str. 421.

Efektywności inwestycji, tak samo jak rentowności produkcji, nie można traktować z punktu widzenia danej chwili, po kramarsku. Jak naucza towarzysz Stalin, rentowność "traktować należy z punktu widzenia gospodarki ogólnonarodowej w przekroju kilku lat".⁽⁴⁾ To znaczy, że jeżeli się mówi o poszczególnych inwestycjach w tym lub innym odcinku gospodarki narodowej, to nie można traktować ich w oderwaniu od całości gospodarki narodowej i nie brać pod uwagę perspektywy. Trzeba zdać sobie sprawę, jakie inwestycje będą potrzebne w skali całości gospodarki narodowej w ciągu lat kilku. Jeżeli chodzi o przyspieszenie lub przedłużenie terminów budowy, to należy zbadać konkretne tego konsekwencje w skali całości gospodarki narodowej, i nie sprowadzać zagadnienia do premii lub kar i odszkodowań albo nakazów płacenia odsetek zwłoki w stosunku do tej lub innej organizacji gospodarczej w związku z tym lub innym wypadkiem przyspieszenia lub przedłużenia roboty.

Narodowo-gospodarcze, socjalistyczne traktowanie problemu efektywności inwestycji, czyli traktowanie jego z punktu widzenia interesu rozwoju społecznego w kierunku ku komunizmowi, różni się od traktowania tego problemu przez kapitalizm szerokim horyzontem, konkretną treścią, twórczym poszukiwaniem najlepszych dla narodu form i metod wykorzystania akumulacji.

Oczywiście - właściwe wykorzystanie akumulacji w gospodarce radzieckiej jest zadaniem niełatwym. "Umiejętność wydawania środków rozsądnie, oszczędnie - jest najważniejszą sztuką, której nie zdobywa się odrazu".⁽⁵⁾ Nie wystarcza też kierowanie się skąpszymi zasadami inwestycji - trzeba również posiadać szczegółowo opracowaną naukową metodologię analizy efektywności inwestycji, wyboru tego lub innego wariantu wykorzystania akumulacji.

Nie wyzbyliśmy się jeszcze zupełnie w społeczeństwie radzieckim niektórych pojęć i przyzwyczajęń, odziedziczonych po społeczeństwie burżuazyjnym. Tak np. niektórzy radzieccy inżynierowie i ekonomiści do tej chwili próbowali posługiwać się przy socjalistycznym planowaniu i projektowaniu kapitalistyczną "sztuką" wydawania środków oraz burżuazyjnymi metodami, okre-

(4) Stalin. Woprosy leninizma. Wyd. 10 str. 498

(5) Stalin. Dzieła. T. 8, str. 130 (ros.)

ślania efektywności inwestycji.⁽⁶⁾

Wady w metodach uzasadnienia ekonomicznego inwestycji przynoszą szkodę ekonomicznie radzieckiej. Dlatego opracowanie naukowej metodologii analizy efektywności inwestycji jest aktualnym zadaniem radzieckiej nauki ekonomicznej.

x x
x x

Marks nauczał, że "tylko stawiając na miejsce conflicting dogmas conflicting facts (x) i realne sprzeczności, na których tle one się ujawniają, można przekształcić ekonomikę polityczną w pozytywną naukę".⁽⁷⁾ Zwróćmy się wobec tego przede wszystkim do realnej rzeczywistości ekonomicznej, do faktów efektywności inwestycji w gospodarce radzieckiej. Próby analizowania efektywności inwestycji w przemyśle radzieckim rozpoczęły się w r. 1924. Wada tych prób polegała na tym, że sumowało się ryczałtem z jednej strony wszystkie nakłady inwestycyjne, a z drugiej - ich efekt. A wszakże i teoria marksistowska i praktyka gospodarki radzieckiej różnią szereg typów i form inwestycji. Stąd wynika, że efektywność poszczególnych inwestycji różna jest nie tylko pod względem ilościowym, lecz i jakościowym.

Podstawy naukowe klasyfikacji inwestycji daje marksistowsko-leninowska teoria reprodukcji społecznej. Każdemu typowi reprodukcji i każdemu zasadniczemu ogniwu społecznej reprodukcji odpowiada określony typ inwestycji oraz rodzaj ich efektywności.

Inwestycje są przede wszystkim potężnym narzędziem politycznym i podstawą rozwoju tej czy innej formy własności, tych czy innych stosunków produkcji. Od polityki inwestycyjnej zależy kierunek i tempo rozwoju ustroju społecznego.

"Problemy budownictwa, - mówił W.M. Mołotow - były u nas zawsze nie tylko problemami gospodarczymi, lecz i politycznymi. I jest to zrozumiałe. Dzień jutrzejszy socjalizmu zależy przede wszystkim od sukcesów budownictwa, które prowadzimy dzisiaj"⁽⁸⁾

(6) Patrz nasz artykuł w piśmie: "Woprosy Ekonomiki" Nr. 10 rok 1948.

(x) kolidujących ze sobą dogmatów kolidujące fakty".

(7) K. Marks i F. Engels. Dzieła. T. XXIV. str. 115.

(8) W.M. Mołotow. O stroitielstwie i zadaczach stroitielej. (O budownictwie i zadaniach budowniczych). Przemówienie na нара-

W kraju Radzieckim socjalizm zwyciężył dzięki bolszewickiej polityce uprzemysłowienia kraju i kolektywizacji rolnictwa. W służbę tej polityki zaciągnięte zostały również inwestycje Państwa Radzieckiego. Radziecka polityka inwestycyjna była i jest najważniejszą dźwignią zrealizowania i dalszego rozwoju socjalistycznych form własności oraz stopniowej likwidacji przeciwieństw pomiędzy miastem a wsią i pomiędzy pracą umysłową a fizyczną.

Nie tylko radzieckie inwestycje mają charakter polityczny. Choć kapitałistyczne monopole i państwa imperialistyczne starają się gorliwie ukryć klasowy, wybitnie kapitałistyczny charakter swoich inwestycji, - nie jest jednak tajemnicą dla nikogo, że istota "doktryny Trumana" i "planu Marschalla", że cele inwestowania w gospodarkę Niemiec, Japonii, Grecji, Turcji i każdego innego kraju kapitałistycznego lub kolonialnego prowadzą się do ugruntowania własności kapitałistycznej, do utrwalania rozkładającego się kapitalizmu, do walki przeciwko potężnemu rozwojowi ruchu rewolucyjnego, przeciwko rosnącym siłom demokracji i socjalizmu. Stąd wynika, że każda inwestycja właściwa jest przede wszystkim określona efektywność społeczno-polityczną.

Marks ustalił dwa zasadnicze podziały reprodukcji społecznej: produkcja środków produkcji i produkcja przedmiotów spożycia. Tak samo inwestycje mogą służyć produkcji i spożyciu. W pierwszym wypadku będą to inwestycje wytwórcze, czyli wkładane w trwałe majątki wytwórczy, jak zakłady przemysłowe, kopalnie węgla, kopalnie rud, transport, przedsiębiorstwa rolnicze, łączność, gospodarka składowa itp. W drugim wypadku będą to inwestycje niewytwórcze, czyli inwestycje, wkładane w majątek trwałe nie wytwórczy, do tej kategorii należy budowa mieszkań i zakładów użyteczności publicznej, szpitali, szkół i innych instytucji społecznych o charakterze niewytwórczym. Osobną kategorię stanowią specjalne inwestycje wojenne, czyli budowa fortyfikacji, floty wojennej, baz wojennych, tworzenie zapasów uzbrojenia.

Reprodukcja majątku może być zwykła i rozszerzona. Reprodukcja socjalistyczna stale się rozszerza, podczas gdy kapitałistyczna rozszerzoną reprodukcję przerywają okresowe

ne przesilenia i depresje. Reprodukacja prosta, jak pisał Marks, stanowi część reprodukcji rozszerzonej, a więc "można ją analizować sama w sobie, jest ona realnym czynnikiem akumulacji".⁽⁹⁾

Prócz reprodukcji zwykłej i rozszerzonej, Marks różnił również reprodukcję ekstensywną i intensywną. Reprodukacja ekstensywna odbywa się w niezmiennych warunkach technicznych i organizacyjnych produkcji oraz przy niezminionej wydajności pracy społecznej; reprodukacja intensywna odbywa się w warunkach postępu techniki i organizacji produkcji oraz wzrostu wydajności pracy społecznej. "Część wartości kapitału zakładowego - pisał Marks - przekształcona w ten sposób w pieniądź, posłużyć może do tego, by rozszerzyć produkcję lub wprowadzić w maszynach udoskonalenia, które wzmogą ich efektywność. Tak więc w pewnych odstępach czasu odbywa się reprodukacja, a przy tym - jeżeli się ją traktuje ze społecznego punktu widzenia - jest to reprodukacja w skali rozszerzonej; rozszerzonej ekstensywnie, jeśli rozszerza się pole produkcji; rozszerzonej intensywnie, jeśli zastosowuje się efektywniejsze środki produkcji."⁽¹⁰⁾

Klasyfikację tę Marks stosował niejednokrotnie. Tak np. pisał on w drugim tomie "Kapitału": "W części I, rozdział XXII, widzieliśmy, że akumulacja, przekształcenie się wartości dodatkowej w kapitał, jest w swej realnej treści procesem reprodukcji w skali rozszerzonej, niezależnie od tego, czy rozszerzenie takie wyraża się ekstensywnie, w postaci dodania nowych fabryk do starych, czy też wyraża się w intensywniejszym zwiększeniu poprzedniej skali produkcji."⁽¹¹⁾

Lenin, rozwijając marksistowską teorię reprodukcji, różnił również reprodukcję intensywną i ekstensywną. Stwierdził np., że w rolnictwie kapitalistycznym "przejście do eksploatacji robotników najemnych tłumaczy się nie tylko rozszerzeniem powierzchni gospodarki przy poprzedniej jej pod-

(9) K. Marks i F. Engels. Dzieła. T. XVIII, str. 422

(10) Tamże, str. 178

(11) Tamże, str. 340

stawie technicznej - tak bywa tylko w gospodarce ekstensywnej, prymitywnej, - lecz i rozwojem danej techniki, przekształceniem jej ze starej w nową, włożeniem w tenże obszar ziemi dodatkowego kapitału, w postaci np. maszyn albo nawozów sztucznych, albo zwiększenia i ulepszenia inwentarza żywego itd. (12)

Marks i Engels, analizując ekstensywny i intensywny typ reprodukcji, nie ograniczali się do przytoczonych tu definicji. Marks analizował z początku metodą ekstensywną i intensywną w granicach danego poszczególnego kapitału. Badania Marksa, poświęcone wytwarzaniu bezwzględnej wartości dodatkowej w III dziale pierwszego tomu "Kapitału", są analiza ekstensywnej metody reprodukcji kapitalistycznej; dział IV tegoż tomu, gdzie Marks bada wytwarzanie względnej wartości dodatkowej, poświęcony jest analizie intensywnej metody reprodukcji kapitalistycznej. W rozdziałach XXII i XXIII Marks analizuje ekstensywną i intensywną metodę reprodukcji w skali całej produkcji społecznej. Właśnie przy intensywnym typie reprodukcji odbywa się wypieranie siły roboczej z produkcji, wzrasta względne przeludnienie, bezrobocie, i ze szczególną siłą działa powszechne prawo akumulacji kapitalistycznej.

Ekstensywną reprodukcję społecznego kapitału Marks analizuje odrębnie i szczegółowo w III dziale (rozdziały XVIII - XXI) II tomu "Kapitału". Reprodukacja intensywna, którą charakteryzuje rozwój technicznej i organicznej struktury kapitału, jest przedmiotem badań I i III działu III tomu "Kapitału".

Na podstawie analizy intensywnego typu reprodukcji Marks formułuje tu jedno z zasadniczych praw kapitalizmu - "prawo zniżkowej tendencji stopy zysku".

Marks nie daje w "Kapitale" schematów reprodukcji przy zmiennej technice, czyli schematów intensywnej rozszerzonej reprodukcji. Tym się zapewne tłumaczy, że wielu komentatorów Marksa, skupiając swoją uwagę na schematach, pominęło problem intensywnego typu reprodukcji. W.I. Lenin jednakże w swej niepospolitej pracy "z powodu tak zwanego problemu rynków" po zdemaskowaniu usiłowań antymarksistowskiej interpretacji teorii reprodukcji Marksa, dał schematy rozszerzonej reprodukcji,

(12) W.I. Lenin. Dzieła, T. 22, str. 57 (ros.)

opartej na założeniu rozwoju techniki, czyli schematy intensywnej rozszerzonej reprodukcji, która charakteryzuje przede wszystkim wzrost organicznej struktury kapitału. (13)

Tak więc marksizm przy każdym sposobie produkcji różnia reprodukcję według jej charakteru (prosta i rozszerzona) oraz według jej metody (reprodukcja ekstensywna i intensywna). Na podstawie tej klasyfikacji można dojść do wniosku, że należy rozróżniać cztery typy reprodukcji:

1) prostą ekstensywną (w niezminionej skali przy niezminionej wydajności i wyposażeniu technicznym pracy); 2) prostą intensywną (w niezminionej skali, lecz przy wzroście wydajności pracy); 3) rozszerzoną ekstensywną (w rozszerzającej się skali przy niezminionej wydajności i wyposażeniu technicznym pracy); 4) rozszerzoną intensywną (w rozszerzonej skali przy wzroście wydajności i wyposażenia technicznego pracy).

Odpowiednio do tego należy rozróżnić inwestycje: proste ekstensywne, proste intensywne, rozszerzone ekstensywne i rozszerzone intensywne.

Proste ekstensywne inwestycje są to nakłady na remont kapitałny i skompensowanie ubytku majątku trwałego przy niezminionej jego wielkości i jakości. Efektem tego typu inwestycji są wartości użytkowe tych elementów majątku trwałego, których ubytek kompensują te inwestycje.

Proste intensywne inwestycje są to przede wszystkim takie nakłady na remont kapitałny, renowację (modernizację) i zastąpienie zużytych obiektów majątku trwałego, przy których nie zmienia się techniczny potencjał wytwórczy, lecz dokonują się konstrukcje i procesy technologiczne, wskutek czego wzrasta wydajność pracy, koszt zaś produkcji maleje.

Jednym z rozpowszechnionych typów prostych intensywnych inwestycji są takie nakłady na uzupełnienie wyposażenia technicznego lub budowę nowych urządzeń i budynków, które to nakłady nie wpływają na potencjał wytwórczy przedsiębiorstw, tj. nie zwiększają produktu społecznego, lecz zniżają koszty jego produkcji, zmniejszają zapotrzebowanie na siłę roboczą,

paliwo, surowce oraz inne wydatki bieżące. Tak samo, jeżeli to czy inne udoskonalenie dotyczy poszczególnego odcinka pracy lub oddziału (zdarzają się np. wypadki, gdy doskonalili się te lub inne obrabiarki albo mechanizuje się roboty naładunkowe i wyładunkowe oraz inne procesy pomocnicze, które w danym wypadku nie stanowią "wąskiego gardła" produkcji, a więc nie wpływają na zdolności wytwórcze tych odcinków pracy i oddziałów), to możliwe jest, że udoskonalenie to może nie spowodować żadnych zmian w wielkości i jakości produkcji, a oddziaływa tylko na wydajność pracy i koszty produkcji. Typowym przykładem prostych intensywnych inwestycji jest skrócenie czasu komunikacji przez wyprostowanie trasy. Jeżeli pomiędzy punktami A i B buduje się nowy, krótszy tor, to z reguły nie przyciąga to nowych ładunków. Tego rodzaju nakłady nie wpływają na wielkość przewozów (produkcję), czyli, poprzestając na produkcji prostej, zmniejszają koszty przewozu, oszczędzając pracę społeczną.

Efekt prostych inwestycji intensywnych wyraża się zatem w oszczędności pracy społecznej, której wymaga coroczna reprodukcja produktu społecznego, w zmniejszeniu corocznych wydatków ^{na} produkcję, czyli w zmniejszeniu kosztu produkcji.

Rozszerzone ekstensywne nakłady tym się różnią od prostych nakładów ekstensywnych, że zwiększają one wielkość produkcji i ulepszają jej jakość. Polegają one na budowaniu nowych przedsiębiorstw, ich oddziałów, dróg itp. na poprzednim poziomie techniki przy niezmiennych kosztach produkcji i mają na celu zwiększenie produktu społecznego. Efektywność rozszerzonych nakładów ekstensywnych wyraża się w przyroście wartości użytkowych, produkowanych corocznie w gospodarce radzieckiej.

Rozszerzone intensywne nakłady zwiększają i skalę produkcji, i wydajność pracy społecznej, tj. oddziałują jednocześnie i na wielkość produkcji, i na jej koszt. W gospodarce radzieckiej przeważa ten typ inwestycji. Efekt ich łączy w sobie efekt inwestycji prostych intensywnych i rozszerzonych ekstensywnych, czyli wyraża się w przyroście produkowanych corocznie wartości użytkowych oraz w niżeniu ich kosztu.

Specjalnym typem inwestycji są nakłady, inwestowane w mniej rozwiniętych ekonomicznie okręgach. Przykładem takiej inwestycji jest budowa Turkiestano-Syberyjskiej kolei żelaznej oraz

szeregu dróg w mało zaludnionych okręgach Syberii. Takie inwestycje nazywamy "pionierskimi", ponieważ torują one drogę dalszego rozwoju gospodarczego. Obiektem inwestycji pionierskich była w swoim czasie kolej transsyberyjska i murmańska. Do inwestycji pionierskich zaliczyć również trzeba nakłady na badania naukowe w mało zbadanych dziedzinach nauki i techniki, jak np. w dziedzinie fizyki atomowej. Cecha szczególna inwestycji pionierskich polega na tym, że ich efekt następuje nie niezwłocznie, lecz po długim nieraz okresie czasu.

W warunkach gospodarki radzieckiej inwestycje pionierskie mają duże znaczenie społeczno-polityczne i obronne. Umożliwiają one zlikwidowanie odziedziczonego po przeszłości zacofania gospodarczego, ugruntowują potęgę wojskowo-gospodarczą kraju, zakładają przesłanki dalszego systematycznego rozwoju gospodarki narodowej. Tak więc każdy z analizowanych typów inwestycji ma swe właściwości, swoją własną efektywność gospodarczą, odrębną pod względem ilościowym i jakościowym.

Dlatego planujące państwo socjalistyczne nie może traktować i nie traktuje inwestycji z punktu widzenia jakiejś jednej standartowej miary. Reprodukcję socjalistyczną realizuje się na zasadach planowego kojarzenia różnych typów i form inwestycji, uzupełniających się wzajemnie i zapewniających najlepsze zaspokojenie różnorodnych potrzeb społecznych oraz najszybsze tempo rozszerzonej reprodukcji socjalistycznej.

Wagę tego lub innego typu inwestycji w państwie socjalistycznym określa szereg złożonych okoliczności, a przede wszystkim : 1) zadania gospodarczo-polityczne, stojące przed narodem radzieckim; 2) istniejące źródła sił wytwórczych w kraju socjalizmu; 3) możliwości nowoczesnej techniki i organizacji przemysłu; 4) zasoby siły roboczej i jej kadr.

Partia bolszewicka i rząd radziecki ustalają plany i kierują gigantyczną akcją inwestycyjną w kraju właśnie na podstawie świadomości całego zespołu konkretnych zadań i warunków reprodukcji socjalistycznej.

Tworząc teorię reprodukcji socjalistycznej, Lenin i

Stalin stwierdzili, że centralną ideą planów radzieckich, tj. wyższym kryterium, któremu podlega wszelkie projektowanie i cała działalność ludzi radzieckich, jest zapewnienie przewagi sił socjalizmu nad siłami kapitalizmu, ugruntowanie i rozwój ustroju socjalistycznego. Wysłunięcie na plan pierwszy jakiegóż innej zasady oznacza zapomnienie alfabetu marksizmu. Lenin i Stalin uczą obywateli radzieckich podporządkowywać każdy krok swej działalności wielkim ideom budownictwa komunizmu. Towa - rzysz Stalin kładł szczególny nacisk na konieczność uchronienia akumulacji przed rozpraszaniem jej po zbędnych kanałach, przed uchylaniem się od zasadniczej linii naszego budownictwa. (14)

Z tych założeń leninowsko-stalinowskich wynika konieczność skrupulatnej i wszechstronnej analizy efektywności narodowo-gospodarczej inwestycji i wyboru w każdym wypadku takiego wariantu budowy i organizacji przedsiębiorstwa, któryby zaspokajał w najwyższym stopniu potrzeby gospodarki narodowej i zapewniał jak najoszczędniejsze wydatkowanie akumulacji socjalistycznej.

Przy wykonywaniu tych założeń należy w każdym poszczególnym wypadku inwestycji analizować całość konkretnych warunków danego wypadku, unikając ryczałtowego stosowania do wszelkich wypadków inwestycji jakiegóż jednakowej standardowej metodyki analizy ich efektywności lub jakiegóż standardowej normy. Jasne jest, że do inwestycji decentralizowanych (np. wykonywanych przez kołchozy z wewnętrznych ich zasobów) nie można stosować takich samych wymagań, jak do inwestycji centralnych, które wykonywa państwo socjalistyczne. Inwestycje w gospodarstwie komunalnym nie można mierzyć tą samą miarą, jak inwestycje przemysłowe. Efektywności inwestycji pionierskich nie można analizować tą samą metodą, jak inwestycji w okręgach centralnych itp.

Takie różniczkowanie, konkretna analiza i traktowanie sprawy z punktu widzenia całości gospodarki narodowej w przekroju kilku lat - oto są podstawy właściwego rozwiązania problemu efektywności inwestycji.

Te właśnie zasady słusznie są wyrażone w artykule D.J.

Czernomordika "Efektywność inwestycji i teoria reprodukcji".^(x)
Lecz, według nas, ocena obecnego etapu rozwoju gospodarki radzieckiej, w którym wzrasta rzekomo waga inwestycji eksten-
sywnych, jest w artykule tow. Czernomordika niesłuszna. Twier-
dzić tak, to znaczy zwalniać tempo postępu technicznego. D.J.
Czernomordik nie uwzględnił tego faktu, że reprodukcja inten-
sywna na podłożu przyspieszonego postępu technicznego przy-
śpiesza z reguły tempo budownictwa, daje wygraną na czasie, za-
miast straty, zwiększa produkcję zamiast zwięźać możliwości jej
wzrostu.

Stanowisko tow. Czernomordika w zagadnieniach analizy
efektywności inwestycji w ogólnej ich masie nie jest zupełnie
konsekwentne. Autor słusznie podkreśla konieczność traktowania
inwestycji z konkretnego punktu widzenia gospodarki narodowej
oraz walki z konwencjonalizmem w analizie ekonomicznej. Lecz
jednocześnie tow. Czernomordik, ilustrując swe wywody, ucieka
się do umownego dorzucania nie wiadomo skąd wziętej 10 % sto-
py procentowej; w dodatku dorzuca on tę standardową stopę pro-
centową i do nakładów i do oszczędności na wydatkach eksploa-
tacyjnych, nie dając żadnego uzasadnienia teoretycznego i nie
różniczkując poszczególnych wypadków.

x

x

x

W ramach tego artykułu niemożliwa jest metodologiczna
analiza efektywności wszelkich typów inwestycji i poszczegól-
nych ich typowych przykładów. Ograniczymy się więc do najbar-
dziej rozpowszechnionego w Z.S.R.R. typu inwestycji, mianowi-
cie - do scentralizowanych rozszerzonych inwestycji w obiekty
produkcyjne w okręgach zagospodarowanych.

Inwestycje tego typu można klasyfikować według dziedzin
produkcji, wielkości obiektów, terminów budowy, zdolności wytwór-
czych budowanych przedsiębiorstw, techniki i technologii pro-
dukcji, wykonywanej w tych przedsiębiorstwach, według organi-
zacji pracy, według sytuacji geograficznej itd. Wszystkie te
momenty oddziałują na efektywność narodowo-gospodarczą inwe-
stycji i muszą być uwzględnione przy analizie. W artykule

(x) Patrz "Zagadnienia Gospodarcze" Nr.17 z r.1949-przyp.tł.

obecnym zanalizujemy trzy typowe wypadki, często spotykane w praktyce.

I. Różne nakłady, związane z różną wielkością produkcji.

Nieraz dwa warianty przedsiębiorstw albo dwa typy wyposażenia technicznego (maszyny, obrabiarki itp.) różnią się pomiędzy sobą pod względem potencjału wytwórczego i wysokości nakładu inwestycyjnego przy innych równych pod względem praktycznym cechach. Niech np. zwiększenie potencjału wytwórczego kopalni rudy A łączy się z podanyymi niżej inwestycjami i kosztem własnym wydobycia rudy (przy innych równych cechach obu wariantów).

<u>Wskaźniki</u>	<u>Wariant I</u>	<u>Wariant II</u>
	Zdolność wytwórcza kopalni 500 tys.t.roczenie	zdolność wytwórcza kopalni 1 mln.t.roczenie
Inwestycje		
a) ogółem (mln rb.)	35	68
b) na tonę wydobytej rudy (w rb.)	70	68
Koszt własny rudy (w rb.)	31	28

Na pierwszy rzut oka oczywista się wydaje przewaga drugiego wariantu we wszystkich punktach. Do innego jednak wniosku dojdziemy, jeżeli weźmiemy pod uwagę zapotrzebowanie gospodarki narodowej na rudę oraz potrzebę stworzenia rezerwy potencjału wytwórczego. Oczywiście jest, że jeśli - po uwzględnieniu wszelkich rezerw - okaże się, iż niezbędny dla gospodarki narodowej potencjał wytwórczy mniejszy jest niż 500 tys.ton rocznie, to budowa kopalni, obliczonej na wydobycie 1 mln ton, czyli wymagającej niemal podwójnego nakładu, będzie niepotrzebnym trwonieniem akumulacji. Jeżeli potrzebny dla gospodarki narodowej potencjał wytwórczy wynosi 1 milion ton, to wariant pierwszy jest sam przez się nie do przyjęcia.

Zaspokojenie potrzeb gospodarki narodowej jest pierwszym, najwyższym kryterium przy analizie wariantów inwestycji i jeżeli zapotrzebowanie gospodarki narodowej wynosi 1 mln t. rudy, to porównywać należy dwa warianty kopalń o potencjał wytwórczym 1 mln rubli, nie zaś dwa warianty eksploatacji jednej kopalni. Projektant powinien traktując sprawę z punktu widzenia interesu gospodarki narodowej, wyjść poza ramy "swego" obiektu i zanalizować wyniki różnych swych wariantów w skali

gospodarki narodowej. Jeżeli pierwszy wariant (wydobycie 500 tys.t.rudy) zaspakaja potrzebę gospodarki narodowej tylko w połowie, to należy rozważyć, w jaki sposób zaspokojona ma być pozostała część zapotrzebowania gospodarki narodowej. Oczywiście, potrzebne tu będzie opracowanie projektu jeszcze jakiejś kopalni B, która będzie miała własne wady i zalety. W kombinacji kopalni A z kopalnia B otrzymamy, na przykład, następujące wskaźniki przy wydobyciu 1 mln t.rudy rocznie (po uwzględnieniu rezerwy).

W S K A Ź N I K I	W y d o b y c i e - 1 m l n . t o n			
	W a r i a n t I			W a r i a n t II
	Kopalnia A potencjał 500 tys. t	Kopalnia B potencjał 500 tys. t	RAZEM A + B	Kopalnia A potencjał 1 mln t
<u>Inwestycje</u>				
a/ ogółem /w mln.rb./	35	37	72	68
b/ na tone wydobytej rudy. /w rb./	70	74	72	68
<u>Koszt własny</u>				
1 tony rudy /w rb./	31	33	32	28

W tym wypadku pierwszeństwo ekonomiczne zdobywa wariant II, czyli wariant o potencjale wytwórczym kopalni A w wysokości 1 mln t.

Inne będą wskaźniki ekonomiczne w wypadku, gdy zapotrzebowanie gospodarki narodowej wyniesie 1,5 mln t rudy rocznie. Wówczas dwa warianty potencjaku kopalni A w kombinacji z kopalnią B wyglądać będą jak następuje :

Wskaźniki	W a r i a n t I			W a r i a n t II		
	Kopalnia A poten- cjał 500 tys.t.	Kopalnia A poten- cjał 1 mln.t.	Razem A+B	Kopalnia A poten- cjał 1 mln.t.	Kopalnia B poten- cjał 500 tys.t.	Razem A+B
<u>Inwestycje</u>						
a) ogółem (w mln.rb.)	35	65	100	68	37	105
b) na tonę wydoby- tej rudy (w rb.)	70	65	67	68	74	70
<u>Koszt własny</u>						
1 tony rudy (w rb.)	31	28,5	29,5	28	33	29,5

W tym wypadku pierwszeństwo ekonomiczne zdobywa już/kopalnia A o potencjale 500 tys.ton. wariant I czyli

Przykłady te wykazują, że pominięcie tak istotnego czynnika, oddziałującego na ekonomiczną charakterystykę wariantów, jakim jest zapotrzebowanie gospodarki narodowej, może doprowadzić do zupełnie błędnego wniosku w sprawie ekonomicznej efektywności inwestycji.

Tak więc, przy analizie wariantów inwestycji, należy zakładać jednakowy w każdym wypadku stopień zaspokojenia potrzeb gospodarki narodowej; należy wyjść poza ramki projektowanego obiektu, kojarząc go z uzupełniającymi się wzajemnie obiektami, których uwzględnienia wymaga rozwiązanie zadań, stawianych przez plan naradowo-gospodarczy. (15)

II. Oszczędność na wydatkach eksploatacyjnych w połączeniu z dodatkowymi nakładami inwestycyjnymi.

Często bardzo wypada przy projektowaniu wybierać metody produkcji (typ wyposażenia technicznego, technologię produkcji, organizację budowy itd.), przy czym wszystkie warianty są jednakowe i pod względem wielkości i jakości produkcji, i efektu społeczno-politycznego, i terminów uruchomienia i warunków pracy itd. Różnice pomiędzy wariantami prowadzą się do różnej wysokości nakładów i różnych wydatków eksploatacyjnych. Tak np. przy projektowaniu jednego z kombinatów przemysłowych okazało się, że możliwe są dwa techniczne warianty budowy kombinatu o identycznym potencjale wytwórczym i że warianty te różnią się między sobą tylko w pozycjach następujących (w mln.rb.):

	Wariant I	Wariant II
Nakłady inwestycyjne	360	240
Coroczne wydatki eksploatacyjne	180	195

(15) W tych wypadkach, gdy w grę wchodzi poszczególne obrabiarzki czy agregaty o niewielkim względnie znaczeniu w stosunku do całości projektowanego uzupełnienia wyposażenia technicznego, wystarcza oczywiście, porównywanie wariantów według wielkości nakładów inwestycyjnych i kosztu własnego na jednostkę potencjału wytwórczego

Organizacja projektująca zdecydowała się na wybór wariantu w sposób następujący: obliczyła różnicę nakładów inwestycyjnych na korzyść wariantu II ($360-240 = 120$ mln zb.), następnie określiła różnicę corocznych wydatków eksploatacyjnych na korzyść wariantu I ($195-180 = 15$ mln.rh.), podzieliła nadwyżkę nakładów przez sumę oszczędności na wydatkach eksploatacyjnych ($120:15 = 8$) i stwierdziła, że "okres opłacalności dodatkowych nakładów" przy wariantcie I wynosi 8 lat. Projektanci uznali, że ten okres opłacalności jest najzupełniej do przyjęcia i wybrali wariant I. Metoda ta jest zawołowanym zastosowaniem współczynnika efektywności inwestycji. Ten słynny "okres opłacalności inwestycji" jest, jak wiadomo, tylko odwrotną wielkością współczynnika efektywności i zastąpienie jednego przez drugi nie zmienia w samej istocie rzeczy. Wykazano to niejednokrotnie w radzieckiej literaturze ekonomicznej, a ponieważ w gospodarce radzieckiej nie ma warunków dla istnienia regulatywnej stopy współczynnika efektywności, więc tym samym nie może istnieć regulatywna stopa okresu opłacalności.

Autorzy, którzy usiłują "opłacić" inwestycje późniejszą oszczędnością wydatków eksploatacyjnych, nie rozumieją, że obecne nakłady inwestycyjne i przyszłe (po pięciu, dziesięciu i więcej latach) wydatki eksploatacyjne nie mają ^{bezpośrednio} wspólnej miary, tak samo jak nie mają wspólnej miary np. "wróbel w rękę" i "cietrzew na sęku". Porównywać bezpośrednio można tylko inwestycje z inwestycjami, wydatki eksploatacyjne z wydatkami eksploatacyjnymi, a przy tym za każdym razem w granicach tegoż samego odcinka czasu.

W jaki sposób analizować należy przytoczony wyżej przykład ?

Lenin i Stalin uczą, że w gospodarce radzieckiej należy każde zarządzenie oceniać według jego znaczenia dla całości gospodarki narodowej. Spróbujemy wyjść poza ramy poszczególnego przedsiębiorstwa. Postawmy taki problem: z czym są sprzężone w gospodarce narodowej coroczne koszty produkcji i koszty obrotowe danego przedsiębiorstwa? Odpowiedź można dać taką: w różnych dziedzinach gospodarki narodowej niezbędny jest taki majątek trwały i takie fundusze obrotowe, a przede wszystkim

tacy ludzie (kadry), przy których pomocy zapewnia się danemu przedsiębiorstwu zaopatrzenie w surowiec, paliwo, energię, środki transportu, kompensuje się zużycie wyposażenia technicznego - go, budynków i instalacji, a także dostarcza się siły roboczej. To znaczy, że wydatki eksploatacyjne w danym przedsiębiorstwie sprzężone są z majątkiem trwałym, a więc i z inwestycjami w innych dziedzinach gospodarki narodowej.

Traktowanie sprawy wyboru wariantów inwestycji z punktu widzenia gospodarki narodowej, określanie nie indywidualnej, lecz społecznej wartości inwestycji polega właśnie na tym, że bierze się pod uwagę - w skali całości gospodarki narodowej - takie niezbędne społecznie nakłady, które są sprzężone z budową danego przedsiębiorstwa.

Obliczenie sprzężonych w ten sposób ze sobą nakładów narodowo-gospodarczych na podstawie analizy kosztów eksploatacyjnych jest zupełnie możliwe. W tym celu konieczne jest przede wszystkim konkretyzowanie wydatków eksploatacyjnych, tj. nieograniczanie się do ich sumy ogólnej. Tak np. w zanalizowanym wyżej przykładzie podzielić trzeba wydatki eksploatacyjne kombinatu przemysłowego na elementy następujące :

Elementy wydatków	W a r i a n t I		W a r i a n t II	
	rodzaj wydatków	suma w mln. rb.	rodzaj wydatków	suma w mln. rb.
Surowiec A	produkt chem.	30	produkty roln.	40
B	metal kolorowy	20	żelazo	30
Materiały	drewno	20	drewno	10
Paliwo	węgiel kamienny	20	węgiel kamienny	10
Energia	hydroenergia	10	elektroenergia	20
Place		15		30
Amortyzacja i remont wyposażenia techn.		20		25
Amortyzacja i remont budynków i instalacyj		10		15
Transport	kolejowy	35	wodny	15
R a z e m		180		195

16) Próby obliczenia niezbędnych społecznie materiałów, poza ramami poszczególnej dziedziny gospodarki zrobili tow. tow. W.A. Kucenow i E.O. Steinhaus w artykule ogłoszonym w piśmie "Gidrotechničeskoe Stroitelstwo" Nr.1 z r.1946. Niestety, autorzy ograniczyli się tam do obrachunku wyłącznie inwestycji w pokrewnych działach produkcji.

Każda z zawartych w tabelicy grupa wydatków sprzężona jest z nakładami inwestycyjnymi w innych dziedzinach produkcji, poza ramami danego kombinatu. Coroczne wydatki na surowiec chemiczny mogą być poczynione dlatego, że przemysł chemiczny posiada odpowiednie zakłady wytwórcze, siłę roboczą i że samo ma zapewnione surowce, paliwo, energię elektryczną itd. Wszystko to wymaga inwestycji w przemyśle chemicznym i działach produkcji, które go zaopatrują. Wydatek na żelazo możliwy jest w danym kombinacie dlatego, że hutnictwo posiada odpowiednią zdolność wytwórczą, że ma zapasy surowca, paliwa, siły roboczej itd. ^{To} ^{w hutnictwie} oznacza, że koszt żelaza jest sprzężony z inwestycjami/i w zaopatrującym je przemyśle węglowym, w kopalniach rudy i w innych dziedzinach produkcji. Wydatki na paliwo sprzężone są z inwestycjami w przemyśle paliw. Wydatków na remont wyposażenia technicznego i wymianę zużytych jego części wymagają odpowiednich zdolności wytwórczych przemysłu budowy maszyn, a więc i odpowiednich inwestycji w nim/^{i w} zaopatrujących go działach produkcji.

W praktyce budownictwa socjalistycznego nierzadkie są wypadki, gdy te lub inne działy produkcji mają poważne, niewykorzystane rezerwy zdolności wytwórczej. Wytwórczość dodatkowych produktów w tych działach wymaga mniej nakładów, niż przypada przeciętnie majątku trwałego na jednostkę ich produkcji. Fakt ten należy wziąć pod uwagę przy wyborze wariantów inwestycji, o czym nowa będzie niżej. Trudniej jest określić wielkość inwestycji sprzężonych z wydatkami na siłę roboczą. Niesłuszny byłby sąd, że wydatki na płace pracownicze sprzężone są z inwestycjami w przemyśle lekkim i w rolnictwie, które te działy gospodarki wytwarzają przedmioty spożycia. Taki stan rzeczy istnieje w ustroju kapitalistycznym gdzie rzeczywiście każde zaoszczędzenie siły roboczej i zmniejszenie wydatków na nią zwięźa rynek przedmiotów spożycia i oddziałuje na rozwój tego działu produkcji społecznej. W socjalistycznym zaś ustroju rozwój społecznej produkcji przedmiotów spożycia nie wiąże się w żadnym stopniu z tym, czy należy lub rośnie wydatek pracy na jednostkę produkcji. Państwo socjalistyczne nieustannie podnosi stopę życiową pracowników jednocześnie z procesem oszczędzania pracy i obniżania się su-

my wydatków na płace przypadający na jednostkę produkcji. Polityka obniżania cen zapewnia rozszerzenie się rynku zbytu przedmiotów spożycia również przy niezmienionym poziomie płac pieniężnych. Tak więc wydatki na płace w ustroju socjalistycznym nie sprzęgają się bezpośrednio z inwestycjami w przemyśle przedmiotów spożycia. Jednakże w społeczeństwie socjalistycznym, gdzie nie ma bezrobocia, ani rezerwowej armii pracy, każdy nowy wydatek siły roboczej na danym odcinku wywołuje konieczność zwolnienia jej z innych odcinków gospodarki narodowej. Wyzwalanie takie odbywa się nieustannie dzięki systematycznemu mechanizowaniu pracy i doskonaleniu jej organizacji, wprowadzaniu nowej techniki, rozwojowi ruchu stachanowskiego.

To zwalnianie siły roboczej sprzężone jest z odpowiednimi nakładami kapitału na cele modernizacji techniki i mechanizacji pracy. Wyżej wyodrębniliśmy w osobną grupę proste inwestycje intensywne, których skutek polega na zwolnieniu siły roboczej, czyli na zaoszczędzeniu pracy. Każdy nowy wydatek siły roboczej w ustroju socjalistycznym (z odpowiednio do tego i wydatek na płacę) wiąże się zatem z dodatkowymi prostymi inwestycjami intensywnymi na mechanizację pracy, na nową technikę, na dodatkowe specjalne szkolenie siły roboczej.

Tego rodzaju inwestycje, związane ze sprawą nakładu siły roboczej, nazwać można "kapitałochłonnością" siły roboczej o tej lub innej specjalności czy kwalifikacji.

Obecnie nie jest jeszcze dostatecznie zbadana "kapitałochłonność" różnych specjalności i kwalifikacji. Lecz możliwość jej określenia nie ulega wątpliwości. W tym celu należy zbadać i zsyntetyzować posiadane przez organy planowania dane o efekcie prostych intensywnych inwestycji oraz nakładów na dodatkowe wyspecjalizowane szkolenie kadr.

W radzieckiej literaturze ekonomicznej przytaczano dane, według których można było wyrobić sobie sąd o efektywności ekonomicznej nakładów zainwestowanych w mechanizację i elektryfikację różnych dziedzin radzieckiej gospodarki narodowej. Tak n.p., przy zmechanizowaniu wyrębu i pierwotnej obróbki drzewa na każdego rubla płacy pobieranej poprzednio przez zwolnioną obecnie siłę roboczą, przypada 2-3 ruble nakładu inwestycyjnego. Ekskawator torfu daje taką oszczędność siły roboczej, że na 1 rubla oszczędzonej płacy przypada tylko 60-70 kop. nakładu in-

westycyjnego. Przy zastosowaniu betoniarki analogiczne liczby wynoszą 70 kop. nakładu inwestycyjnego na 1 rb. zwolnionej płacy. Tak zwana mała mechanizacja w hutnictwie wymaga 2-3 tysięcy na jednego zwolnionego robotnika, co odpowiada 50-60 kop. na 1 rubla jego płacy. W tymże hutnictwie koszt różnych rekonstrukcji wynosi 10-20 tys. rubli na jednego zwolnionego robotnika, czyli 4-5 rb. na 1 rb. oszczędzonej pracy.

Liczne dane, dotyczące mechanizacji i elektryfikacji gospodarki wiejskiej w Z.S.R.R. świadczą o tym, że na 1 rb. corocznej oszczędności pracy żywej przypada przeciętnie 50-80 kop. wydatków inwestycyjnych. Elektryfikacja transportu wymaga nakładu 2-4 rb na każdego rubla płacy zwolnionej siły roboczej. Dane te dają orientacyjne pojęcie o efektywności ekonomicznej prostych intensywnych nakładów inwestycyjnych, i na ich podstawie można ustalić, że wartość inwestycji narodowo-gospodarczych, sprzężonych z wydatkiem siły roboczej, wynosi w przybliżeniu 2-3 rb na 1 rb corocznej płacy robotnika.

Inwestycje narodowo-gospodarcze sprzężone z wydatkami na surowce, paliwo, materiały, remont i zmianę przedmiotów majątku trwałego mogą być również określone na podstawie ekonomicznych danych planowych i projektowych. Nazwijmy tę wartość inwestycji, przypadająca na 1 rb. produkcji, kapitałochłonnością produkcji i wykażemy na przykładzie zasady jej obliczania.

● W przemyśle węglowym w r. 1937 przypadało na 1 rb. produkcji 1 rb. 56 kop. wartości majątku trwałego i 11 kop. wartości środków obrotowych.

Struktura kosztu własnego węgla na kopalni (na 1 rb.) była wtedy następująca (w kop.) :

Płaca (z dodatkami)	62,9
Materiały	19,9
Paliwo i energia pędna	3,2
Amortyzacja	3,1
Inne wydatki	10,9
	<hr/>
	100,0

W przemyśle węglowym, jak wiadomo, do kategorii "materiałów" należą przede wszystkim stemple drewniane, czyli produkcja przemysłu wyrębu i pierwotnej obróbki drewna. W przemyśle tym wartość nakładów inwestycyjnych, przypadająca na 1 rb. produkcji,

wynosiła około 1,5 rb., w elektrowniach zaś i w przemyśle budowy maszyn około 7 rb. Obliczając orientacyjnie kapitałochłonność węgla (z pominięciem innych wydatków), otrzymamy wyniki następujące (w rublach) :

	Wydatki eksploatacyjne	Kapitałochłonność (na 1 rb. wydatków)	Kapitałochłonność ogółem
Własne fundusz	-	1,67	1,67
Fundusze sprzężone			
a) przygotowanie siły roboczej	0,63	2,0	1,26
b) wyręb i pierwotna obróbka drewna	0,20	1,5	0,30
c) elektrownie	0,03	7,0	0,21
d) przemysł budowy maszyn	0,03	6,9	0,20
Razem	-	-	3,64

Z tablicy tej wynika, że z funduszków sprzężonych z produkcją węgla przypada 1,97 rubli na 1 rb. kosztu węgla. (x)

Prócz tych wydatków uwzględnić należy sprzężone z produkcją węgla inwestycje w transporcie. W tym celu zastosować można metodę następującą. Przeciętny przebieg węgla przez linie kolejowe wynosił w 1937 roku 716 km. Możliwość przewiezienia koleją jednego tonokilometra rocznie wymaga około 5 kop. nakładów inwestycyjnych, co stanowi 35 rb. 80 kop. za przewiezienie 1 t. węgla na przeciętną odległość 716 km. To znaczy, że na 1 rb. kosztu węgla przypada 3,10 rb. nakładów na transport kolejowy. Tak więc kapitałochłonność narodowo-gospodarcza węgla wynosi według tego przybliżonego obliczenia $3,64 + 3,10 = 6,74$ rb na 1 rb. kosztu węgla.

Analogiczne obliczenie kapitałochłonności rudy żelaznej ustala jej wielkość (z uwzględnieniem kosztu dostawy do odbiorcy) na 9,54 rb. na jednego rubla kosztu własnego rudy. Kapitałochłonność produkcji hutnictwa żelaznego franco odbiorca, obliczona metodą analogiczną, wyniesie 9,98 rb na 1 rubla kosztu produkcji; kapitałochłonność ^{produkcji} przemysłu budowy maszyn - 6,90 rb. itd.

Obliczenia te nie uwzględniają zaznaczonego wyżej istnienia

(x) $3,64$ (kapitałochłonność ogólna) minus $1,67$ (chłonność własnych funduszków) = $1,97$ (przyp. tk.)

rezerv zdolności wytwórczej w tych lub innych działach produkcji. Rezerwy takie obniżają wskaźniki kapitałochłonności poszczególnych typów produkcji. W obliczeniach perspektywicznych należy także uwzględniać nie przeciętną, lecz dodatkową kapitałochłonność produkcji, a w tym celu należy brać za podstawę obliczeń nie dane sprawozdawcze, lecz planowe, perspektywiczne.

Ścisłe obliczenie kapitałochłonności wszystkich typów produkcji oraz wszystkich specjalności robotników i urzędników stanowi pracę ponad siły poszczególnych organizacji projektujących. Może to wykonać C.S.U. (x) według danych Gosplanu i innych resortów przy pomocy specjalnych maszyn rachunkowo-analitycznych.

Znając kapitałochłonność każdego typu produkcji i siły roboczej w każdej specjalności, można określić, na podstawie wydatków eksploatacyjnych, sprzężone narodowo-gospodarcze nakłady inwestycyjne dla każdego rodzaju produkcji. Tak np. w wypadku zanalizowanym wyżej otrzymano wyniki następujące (kapitałochłonność wzięta przykładowo i odchylająca się od przeciętnej społecznej wskutek specyficznych warunków danego okręgu i danej gałęzi produkcji; patrz poniższą tablicę).

	W a r i a n t I			W a r i a n t II		
	Wydatki eksploatacyjne w mln.rb	Kapitałochłonność / w rb.//	Inwestycje sprzężone w mln. rb.	Wydatki eksploat. w mln.rb.	Kapitałochłonność w rb.	Inwestycje sprzężone w mln.rb.
Surowiec / A	30	5,3	159	40	3,1	124
/ B	20	8,2	164	30	5,6	168
Materiały	20	3,1	62	10	3,1	31
Paliwo	20	4,0	80	10	4,0	40
Energia elektryczna	10	8,5	85	20	7,5	150
Placę wysokokwalifikowanych robotników i urzędników	5	4,5	22,5	10	4,5	45
Placę innych robotników	10	3,0	30	20	3,0	60
Amortyzacja i remonty wyposażenia technicznego	20	6,2	124	25	6,2	155
Amortyzacja i remonty budynków i instalacji	10	4,1	41	15	4,1	61,5
Koszty transportu	35	12,5	437,5	-	10,0	150
	180	-	120,5	195	-	984,5

/x/ C.S.U./Centralnoje Statizzeskoje uprawnienije/ =
 (x) Centralny Urząd Statystyczny (przyp.tł.)

Tablica ta wykazuje, że w wariancie I sprzężone są z wydatkami eksploatacyjnymi inwestycje narodowo-gospodarcze w sumie 1205 mln.rb.; w drugim zaś wariancie analogiczne inwestycje wynoszą 984,5 mln.rb. Inwestycje te razem z nakładami, dotyczącymi samego kombinatu (patrz tabelkę na str.17) wyniosą w pierwszym wariancie $1205+360 = 1565$ mln.rb., a przy drugim wariancie $984,5+240 = 1224,5$ mln.rb.

Stąd wynika zupełnie oczywista przewaga wariantu II, który wymaga mniejszych inwestycji w skali narodowo-gospodarczej. Wariant II wymaga co prawda większych wydatków eksploatacyjnych w danym przedsiębiorstwie, czyli więcej siły roboczej. Tę "wadę" wariantu II kompensują jednakże uwzględnione w obliczeniu do - datkowe inwestycje. Jak wykazaliśmy w przytoczonym wyżej obliczeniu, możliwość dodatkowego wydatku siły roboczej w wari - cie II zapewniona jest dlatego, że zwalnia się równocześnie si - łę roboczą z innych dziedzin gospodarki narodowej wskutek in - tensywnych inwestycji. Z przytoczonej na str. 24 tablicy widać, że w wariancie II wydatek na niezbędną dla danego kombinatu (sprzężoną) siłę roboczą przewidziano w sumie 105 mln.rb. wobec 52,5 mln.rb., przewidzianych na tenże cel w wariancie I. Te wy - datki dodatkowe na zwolnienie i przygotowanie siły roboczej kom - pensuje zaoszczędzenie nakładów kapitału w innych działach pro - dukcji, ponieważ wariant II wymaga mniej "kapitałochłonnego" surowca, mniej środków transportu, które są szczególnie "kapita - łochłonne" itd.

Na przytoczonym przykładzie zilustrować można również zna - czenie oszczędności deficytowych gatunków surowców, paliwa i ma - teriałów oraz kwalifikowanej siły roboczej. Wiadome jest, że dla produkcji towarów deficytowych potrzebne są większe inwestycje, niż dla niedeficytowych. Metale czarne są bez porównania bar - dziej "kapitałochłonne", od drewna, a metale kolorowe - od meta - li czarnych. Wysoko wykwalifikowana siła robocza wymaga więk - szych nakładów na swe przeszkolenie, niż siła robocza o niższych kwalifikacjach. Wszystkie te konkretne, specyficzne cechy repro - dukcji produktów i siły roboczej przytoczona wyżej metoda okreś - la bez stosowania jakichkolwiek współczynników umownych, lecz przy pomocy realnych wielkości ekonomicznych, wynikających z pla -

mu narodowo-gospodarczego na dany konkretny okres czasu i dla każdego danego okręgu.

Najbardziej efektywnym jest w tym wypadku taki wariant, przy którego realizacji powstaje nowy potencjał wytwórczy, a jego należyte wykorzystanie osiąga się kosztem mniejszych nakładów na siłę roboczą, surowce, paliwo itp., obliczanych w skali całości gospodarki narodowej.

Tak więc w wypadku, gdy oszczędność na wydatkach eksploatacyjnych łączy się z dodatkowymi nakładami inwestycyjnymi do danego przedsiębiorstwa, należy wysokość tych nakładów obliczyć w skali całości gospodarki narodowej, czyli do nakładów na majątek trwały i fundusze obrotowe danego przedsiębiorstwa dodać nakłady na majątek trwały i fundusze obrotowe sprzężone z pracą danego przedsiębiorstwa i wybrać wariant, wymagający najmniejszej sumy nakładów w skali gospodarki narodowej.

Na pierwszy rzut oka zasada ta wydaje się jednostronna, ponieważ dotyczy tylko nakładów inwestycyjnych. W rzeczywistości jednak ta metoda określania sumy inwestycji tym się odznacza, że w sumie tej znajduje swoje odbicie także różnica wydatków eksploatacyjnych i struktura tych wydatków, i deficytowy charakter tych lub innych środków produkcji i siły roboczej. Ponieważ zasadniczym założeniem wariantów jest przy tym zupełne zaspokojenie zaplanowanych potrzeb gospodarki narodowej, więc sformułowana wyżej zasada oznacza osiągnięcie maksymalnego efektu narodowo-gospodarczego przy minimum kosztów. Bo rzeczywiście, najmniejsza w skali gospodarki narodowej suma nakładów, zainwestowanych celem wykonywania zaplanowanej roboty przez dane przedsiębiorstwo jest ta, która zwalnia pewną sumę akumulacji, ponieważ wtedy akumulację tę można wykorzystać w celu przyspieszenia tempa rozszerzonej reprodukcji, czyli spowodować większy efekt przy niezmienionej wielkości akumulacji narodowo-gospodarczej.

Te właśnie zasady (osiągnięcie danego efektu przy najmniejszym nakładzie inwestycyjnym lub osiągnięcie większego efektu przy niezmienionym nakładzie) sformułował W.I. Lenin w znanym swym piśmie do G.M. Krzyżanowskiego. (17)

Zastosowanie tej metody w praktyce wymaga wykonania w najbliższym czasie prac badawczych i obliczeniowych, mających na celu okre-

(17) W.I. Lenin, dzieła t. XXIX, str. 434.

ślenie "Kapitałochłonności" różnych typów produktów, a także różnych specjalności i kwalifikacji kadr pracowniczych.

III. Różnej wielkości nakłady związane są z różnymi okresami ich trwania.

Każdy typ wyposażenia technicznego, budynku, instalacji itp. ma różny okres trwania (okres służenia). Poza tym można budować różne obiekty w różnej kolejności, w różnych terminach. Wszystkie te okoliczności, stanowiące t. zw. czynnik czasu, mają ogromne znaczenie narodowo-gospodarcze. Dla społeczeństwa socjalistycznego nie jest bynajmniej obojętne, czy zbuduje się nowe przedsiębiorstwo w ciągu dwóch-trzech lat, czy też w ciągu roku. Dla społeczeństwa socjalistycznego jest również rzeczą bardzo istotną, czy wydatki inwestycyjne lub eksploatacyjne mają nastąpić natychmiast, czy też po latach pięciu lub dziesięciu i kiedy powstanie potrzeba nakładów restytucyjnych.

Czynnik czasu odgrywa w ustroju socjalistycznym dwojaką rolę ekonomiczną. Po pierwsze, prawem ekonomiki socjalistycznej jest nieustanna rozszerzona reprodukcja i zgodne z planem wykorzystanie wszelkich zasobów. Dlatego wyzwolenie akumulacji z jednego odcinka gospodarki pozwala przyspieszyć ogólne tempo reprodukcji w całej gospodarce narodowej. Po drugie, prawem ekonomiki socjalistycznej jest nieustanny wzrost wydajności pracy społecznej. Wskutek tego każde odroczenie wydatków oznacza zmniejszenie ich sumy na jednostkę wartości użytkowej.

Zilustrujemy to twierdzenie na najprostszym przykładzie. Możliwe są dwa warianty budowy: 1) w ciągu lat trzech, przy czym koszty budowy wyniosą 300 mln. rb. (po 100 mln. rb. rocznie) lub 2) w ciągu lat dwóch, przy czym koszty budowy wyniosą 350 mln. zł przy cenach niezmiennych (po 175 mln. r. rocznie), a to ze względu na większą intensywność robót budowlanych i większe nasycenie procesu budowlanego nowoczesną techniką. Po względem wszelkich innych wskaźników oba warianty są zupełnie identyczne.

Jaka jest efektywność narodowo-gospodarcza wariantów, jeżeli chodzi o terminy budowy?

Przede wszystkim rozwiązać trzeba zagadnienie, kiedy dane

przedsiębiorstwo musi być włączone do procesu wytwórczego. Jeżeli nastąpić to musi za dwa lata, to wariant I odpada, jako nieodpowiadający wymaganiom gospodarki narodowej. Jeżeli zaś przedsiębiorstwo ma być uruchomione po latach trzech lub później, to możliwe są do przyjęcia oba warianty, lecz wariant drugi ma pierwszeństwo pod tym względem, że rozpocząć jego budowę można o rok później. Różnica kolejnych nakładów inwestycyjnych w obu wariantach przedstawia się jak następuje (w mln.rb.):

		<u>rok 1-szy</u>	<u>rok 2-gi</u>	<u>rok 3-ci</u>	<u>Razem</u>
Wariant	I	100	100	100	300
Wariant	II	-	175	175	350

Różnica na korzyść wariantu II	+ 100	- 75	- 75	- 50
--------------------------------	-------	------	------	------

Dynamika ta nie uwzględnia wzrostu społecznej wydajności pracy. Jeżeli się weźmie pod uwagę coroczne zmniejszanie się kosztu reprodukcji a zatem i kosztu budowy nowych obiektów, to dynamika ta, a zatem i ogólny koszt budowy będzie się już przedstawiał inaczej, na przykład w sposób następujący (w mln.rb.):

		<u>rok 1-szy</u>	<u>rok 2-gi</u>	<u>rok 3-ci</u>	<u>Razem</u>
Wariant	I	100	90	80	270
Wariant	II	-	157,5	140	297,5

Różnica na korzyść wariantu II	+ 100	- 67,5	- 60	-27,5
--------------------------------	-------	--------	------	-------

Tak więc przy zastosowaniu wariantu II zwalnia się na potrzeby gospodarki narodowej w pierwszym roku 100 mln.rb., a natomiast wchłania się w roku drugim i trzecim 127,5 mln. rb., co znaczy, że w drugim i trzecim roku przy zastosowaniu wariantu I wyzwala się na potrzeby gospodarki narodowej 67,5 i 60 mln.rubli sum zakumulowanych.

Jakież znaczenie dla gospodarki narodowej ma to zwolnienie sum zakumulowanych? Niesłusznym byłoby przypuszczenie, że zwolnienie sum zakumulowanych na jednym odcinku, zmniejszy ogólną sumę akumulacji socjalistycznej. Społeczeństwo socjalistyczne, dysponując danym funduszem akumulacji, zainteresowane jest nie w zmniejszaniu tego funduszu, lecz w uzyskaniu z jego zastosowania większego efektu, czyli przyspieszenia tempa rozszerzonej reprodukcji. Dlatego wszelkie zaoszczędzenie sum zakumulowanych, zwolnienie ich w tym lub innym obiekcie oznacza, że sumy te będą dodatkowo zainwestowane w inne obiekty gospodarki narodowej.

Niesłuszne byłoby przypuszczenie, że sumy nakładów, zwolnione z jakiegoś odcinka, wykorzystane będą na jakiś wąski poszczególny cel, że np. przeznaczone będą koniecznie na mechanizację pracochłonnych procesów w celu zwiększenia wydajności pracy. Założeniem gospodarki socjalistycznej jest planowy, proporcjonalny rozwój wszystkich działów gospodarki, zaspokojenie różnostronnych potrzeb społeczeństwa. Dlatego zwolnioną na tym lub innym odcinku sumę nakładów państwo socjalistyczne wykorzystuje do celów ogólnego rozwoju gospodarki narodowej, do intensywnej rozszerzonej reprodukcji, obejmującej zwiększenie wszelkich typów majątku radzieckiej gospodarki narodowej.

Oczywiście, nie można wyobrażać sobie sprawy w ten sposób, że np. 100 mln. rb., zwolnionych w danym przedsiębiorstwie, podzieli się na równe części pomiędzy wszystkie ministerstwa; przeciwnie, te 100 mln. rubli zleją się w Banku Państwowym z wielu innymi setkami i tysiącami milionów rubli i przeznaczone będą na różne cele odpowiednio do ogólnego planu narodowo-gospodarczego.

Efekt narodowo-gospodarczy, który przyniosła te 100 mln. rb. akumulacji, zwolnionej wskutek wyboru wariantu II wyrażać się będzie w dodatkowym produkcie społecznym i w dodatkowym dochodzie narodowym, a więc i w dodatkowej akumulacji, która powstanie wskutek dodatkowej rozszerzonej reprodukcji, umożliwionej przez zainwestowanie 100 mln. rubli. Ten efekt narodowo-gospodarczy można obliczyć, ponieważ plan narodowo-gospodarczy daje określone zadania zarówno co do wielkości akumulacji, jak co do wielkości dochodu narodowego i produkcji społecznej. Tak np. w drugiej pięciolatce odsetek akumulacji w dochodzie narodowym wynosił około 26 %, przeciętne zaś tempo przyrostu dochodu narodowego około 17 %. To znaczy, że na każde 26 rubli akumulacji przypadało 17 rubli przyrostu dochodu narodowego, czyli na każde 100 milionów akumulacji - 65,5 mln. rubli tego dochodu. Jeżeli się uwzględni, że z tych 65,5 mln. rubli 26 % stawało się akumulacją, to okaże się, że na każde 100 mln. akumulacji społecznej przypadał przyrost akumulacji, wynoszący 17 mln. rubli. Te 17 mln. rb. dodatkowej akumulacji umożliwią w roku następnym zwiększenie dochodu narodowego jeszcze o 11,1 mln. rubli ($17 \times 0,655 = 11$ mln. rb.), i tak będzie narastał każdego następnego roku dodatkowy dochód narodowy. (19).

(19) W celu uproszczenia pomijamy tu szereg komplikujących obliczenie warunków reprodukcji socjalistycznej.-

Wracając do naszego analizowanego wyżej przykładu, można obliczyć, jaki wpływ mieć będzie każdy z wariantów na dochód narodowy (i odpowiednio na produkcję społeczną) w ciągu lat trzech. Mnożąc sumy zwalnianej przy każdym wariantcie akumulacji przez sumę tego dochodu narodowego, który daje każdy rubel akumulacji dodatkowej i uwzględniając coroczny wzrost tego dochodu, otrzymamy wyniki następujące :

		<u>Dodatkowy dochód narodowy</u>			
		w mln. rubli.			
		<u>rok 1-szy</u>	<u>rok 2-gi</u>	<u>rok 3-ci</u>	<u>Razem</u>
Wariant	I	-	44,0	91,0	135,0
Wariant	II	65,5	76,6	89,9	232,0
Różnica na korzyść wariantu II		+ 65,5	+ 32,6	- 1,1	+ 97

Okazuje się więc, że przy wyborze wariantu II społeczeństwo socjalistyczne w ciągu lat trzech otrzyma, w porównaniu z wariantem pierwszym, około 100 mln. rubli dodatkowego dochodu narodowego, a więc i odpowiednią nadwyżkę społecznej produkcji. To znaczy, że wariant II jest dla społeczeństwa socjalistycznego efektywniejszy.

W podobny sposób określić można wpływ zwolnienia akumulacji w ciągu innych odcinków czasu. Jednakże należy przy tym mieć na uwadze, że stosunku pomiędzy zwalnianą sumą akumulacji a wytwarzaną przy jej pomocy dodatkową produkcją społeczną, czyli dochodem narodowym oraz tempa ich wzrostu w poszczególnych latach nie można traktować jako przeciętne i niezmienne w okresie pięciu, dziesięciu i więcej lat. Ustalenie realnego stosunku wzajemnego tych wielkości wymaga badań (na podstawie planów perspektywicznych i projektów) odpowiednich danych w zastosowaniu do konkretnych warunków ekonomiki radzieckiej.

Nie można również zakładać jednakowego z roku na rok i standardowego dla wszystkich działów produkcji tempa wzrostu wydajności pracy i odpowiedniego potaniania produkcji.

Pragnąc stosować tu jakieś wskaźniki, należy obliczać je dla poszczególnych działów gospodarki narodowej.

Tak więc, prowadząc analizę ekonomiczną czynnika czasu, należy przy obliczaniu wielkości inwestycji i wydatków eksploatacyjnych brać pod uwagę coroczny ich spadek z powodu systematycznego wzrostu

społecznej wydajności pracy oraz określać społeczny produkt dodatkowy (dochód narodowy), który powstaje wskutek zwolnienia sum zakumulowanych w ciągu tego lub innego odcinka czasu.

x

x

x

Omówione tu zagadnienia nie wyczerpują bynajmniej wszystkich problemów, związanych z efektywnością inwestycji w gospodarce radzieckiej. Lecz zagadnienia te świadczą, że projektanci i organy planowania oraz wszyscy kierownicy instytucji gospodarczych muszą zwrócić na te problemy szczególną uwagę. Konieczna tu jest bowiem duża robota naukowo-badawcza, poświęcona opracowaniu metodologii analizy efektywności inwestycji w różnych wypadkach oraz ustaleniu konkretnych wskaźników ekonomicznych, któreby umożliwiły określenie skutków narodowo-gospodarczych tego lub innego wariantu inwestycji w obecnych warunkach gospodarki radzieckiej.-

----- o O o -----

